

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘

-
๑. อักษรในภาษาบาลีมีเท่าไร พวกไหนได้ชื่อว่านิสสัย และพวกไหนได้ชื่อว่านิสสิต เหตุใดจึงได้ชื่อนั้น ๆ ย ร ล ว ส ห พ ใช้เป็นตัวสะกดได้หรือไม่ ถ้าได้ ใช้ในที่เช่นไร ๆ
๒. สนธิคืออะไร มีเท่าไร อะไรบ้าง ๆ พุทธธานสาสนนุติ ตัดบทยังไร เป็นสนธิอะไรบ้าง ๆ
๓. นามศัพท์ท่านจัดลึงค์ไว้เท่าไร อะไรบ้าง ที่จัดเช่นนั้น อาศัยอะไรเป็นหลัก จงบอกวิธีเปลี่ยนศัพท์ ปุ่ลึงค์ เป็น อิตถิลึงค์ มาสัก ๒ วิธี ๆ
๔. จงแก้คำผิดในประโยคต่อไปนี้ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
- ๔.๑ เอกสฎฐิณี อิตถินี อนนตรามคเค คจจนุตานเ เทโว วสุสิ ฯ
- ๔.๒ เถโร ปุนปฺปุนิ ปุจฉินฺนโต ตุณหิ อโหสิ ฯ
- ๔.๓ ภิกขุณี สหสฺसानิ ฐมฺมสภาย สนนฺปิตีสุ ฯ
- ๔.๔ เตสุ คจจนฺเตสุ สฉยชยฺสส ปริสา ภินฺทิตฺติ ฯ
- ๔.๕ สีลวา กุมาริกา อตฺตโน นาทํ สพุทฺติ ฯ
๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็นกี่พวก และใช้ต่างกันอย่างไร ศัพท์ต่อไปนี้ลงปัจจัยอะไร และมีวิเคราะห้อย่างไร กุลฺปะโก (ภิกขุ) อาจริยปุชโก (เถโร) ภิกขาจาโร (กาโล) ฯ
๖. สมาสคืออะไร ๆ สมฺปนฺนสาโข (วนปฺปติ) อจฺจนฺราสหฺสฺสปริวาโร (เทวปฺตุโต) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห้มาตามลำดับ ฯ
๗. ตัทธิธโดยย้อมีเท่าไร อะไรบ้าง เพราะเหตุใดจึงจัดอย่างนั้น ๆ ณ ฌิก อีย ตา อี ปัจจัย มีในตัทธิธไหนบ้าง ๆ สหายตา เป็นตัทธิธไหน จงชี้แจงพร้อมทั้งตั้งวิเคราะห้มาด้วย ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

บาลี ไวยากรณ์

๑. อักษรในภาษาบาลีมี ๔๑ ตัว สระ ๘ ตัว ข้างต้นได้ชื่อว่า “นิสสัย” เพราะเป็นที่อาศัยของพยัญชนะออกเสียงได้ ๗ พยัญชนะ ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนิกคหิตเป็นที่สุดได้ชื่อว่า “นิสสิต” เพราะต้องอาศัยสระ ๘ ตัว จึงจะออกเสียงได้ ๗ ร กับ ห ใช้เป็นตัวสะกดไม่ได้เลย ส่วน ย ล ว ส พ ใช้เป็นตัว สะกดได้ คือ ใช้ซ้อนหน้าตัวเอง และซ้อนหน้าพยัญชนะอื่นได้บ้าง เช่น เสยโย, ปคฺคยห, สลล, กลยาณ, ชิวหา, สิสฺโส, รุพฺโห เป็นต้น ๗

๒. สนธิ คือ การต่อศัพท์และอักษรให้เนื่องกันด้วยอักษร เพื่อย่นอักษรให้น้อยลงเป็นอุปการะในการแต่งฉันท์ และทำคำพูดให้สละสลวย มี ๓ คือ สระสนธิ ๑ พยัญชนะสนธิ ๑ นิกคหิตสนธิ ๗ ระหว่าง พุทธาน-ศาสน์ ต่อกัน เมื่อพยัญชนะอยู่หลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่หน้าได้ แล้วสนธิเข้าเป็น พุทธานศาสน์ เป็นโลปนิกคหิตสนธิ ๗ ระหว่าง พุทธานศาสน์-อิตติ ต่อกันเมื่อนิกคหิตอยู่หน้า ลบสระเบื้องต้นปลายได้ สนธิเป็น พุทธานศาสน์ติ เป็นโลปสระสนธิ และเมื่อพยัญชนะอยู่หลัง นิกคหิตอยู่หน้า แปลงนิกคหิตนั้นเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ในที่นี้ ต อยู่หลังจึงแปลงนิกคหิตเป็น น ได้รูปเป็น พุทธานศาสน์นติ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ ๗

๓. นามศัพท์ทำนจัดเป็นลิงค์ไว้ ๓ คือ ปุ่ลิงค์ ๑ อิตถิลิงค์ ๑ นปุ่สกลิงค์ ๑ โดยอาศัยจัดตามสมมติของภาษาบ้าง ตามกำเนิดบ้าง ที่จัดตามสมมตินั้น คือ กำเนิดสตรีสมมติให้เป็น ปุ่ลิงค์ เช่น ทาโร และของที่ไม่มีวิญญูณ สมมติให้เป็นนปุ่ลิงค์ และ อิตถิลิงค์ เช่น ปเทโส ภูมि เป็นต้น ๗ ที่จัดตามกำเนิดนั้น เช่น ปุริโส เป็นปุ่ลิงค์ อิตถิ เป็น อิตถิลิงค์ เป็นต้น วิธีเปลี่ยนศัพท์ปุ่ลิงค์ให้เป็นอิตถิลิงค์นั้น คือ :-

(๑) เปลี่ยนท้ายศัพท์ เป็น อา อี อินี เช่น

ปุ่ลิงค์	อิตถิลิงค์
ขตติโย	ขตติยา
มนุสฺโส	มนุสฺสี

(๒) เปลี่ยนโดยนำศัพท์อิตถิลิงค์มาต่อข้างท้ายศัพท์ ปุ่ลิงค์นั้น เช่น

ปุ่ลิงค์	อิตถิลิงค์
พโก	พกสกุณี
มิโค	มิกเรนุ ๗

๔. แก่คำผิดให้ถูกอย่างนี้ :-

๔.๑ เอกสฺฐจฺฉิยา อิตถิน อุนตรามคฺเค คจฺจนตฺน เทโว วสฺสิ ๗

๔.๒ เถโร ปุนปฺปุน ปุจฺฉิมาน ตฺถุหิ อโหสิ ๗

๔.๓ ภิกฺขุณฺ สทฺส รมฺมสภาย สนฺนปฺติ ๗

๔.๔ เตสุ คจฺจนเตสุ สณฺชยสฺส ปฺริสา ภิกฺขิ ๗

๔.๕ สิลวตี ภูมาริกา อตฺตโน นาถ ลภติ ๗

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวกและใช้ต่างกันอย่างนี้คือ :-

- (๑) กิตปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว
- (๒) กิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์เป็นกัมมรูปและภาวรูป
- (๓) กิตกิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ นั้น

ศัพท์ต่อไปนี้ลงปัจจัย และมีวิเคราะห์ดังนี้ :-

กฤษโก กวิ.	วิ.	กฤษ อุกจจตีติ กฤษโก ^๑ (ภิกขุ)
อาจารย์ปุชโก ณฺ.	วิ.	อาจารย์ ปุชตีติ อาจารย์ปุชโก (เถโร)
ภิกขจาโร ณ.	วิ.	ภิกขาย จรติ เอตถาติ ภิกขจาโร (กาลโ)

๖. สมาส คือ การยอศัพท์ตั้งแต่ ๒ ศัพท์เข้าเป็นบทเดียวกัน โดยลวิภัตติศัพท์หน้าบ้าง ไม่ลบบ้าง เช่น เสฏฺฐิปุตุโต เทวานมิโนโท เป็นต้น ฯ

สมปนฺนสาโข เป็นฉฐฐิตูลยาริกรณพหุพพิหีสมาส มีวิเคราะห์ ดังนี้
สมปนฺนา สาขา ยสฺส โส สมปนฺนสาโข (วนปฺปติ)

อจฺจราสฺสพริวโร เป็น ฉฐฐิตูลยาริกรณพหุพพิหีสมาส มีฉฐฐิตฺปฺปฺริสฺสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้ :-

- ฉฐฐิตฺ ตป. อจฺจรานํ สหฺสฺสํ อจฺจราสฺสํ
ฉฐฐิตฺ ตูล. พหุพ อจฺจราสฺสํ ปฺริวโร ยสฺส โส อจฺจราสฺสพริวโร
(เทวปฺปฺตุโต) ฯ

๗. ตัทธิตโดยย่อมี ๓ คือ สามัญญตัทธิต ๑ ภาวตัทธิต ๑ อพยยตัทธิต ๑ ที่จัดอย่างนั้น เพราะจัดตามลักษณะของตัทธิตนั้น ๆ กล่าวคือสามัญญตัทธิต เป็นตัทธิตสามัญใช้ปัจจัยลงแทนศัพท์ได้ทั่วไป, ภาวตัทธิต ลงปัจจัยแทนได้เฉพาะ “ภาว” ศัพท์, อพยยตัทธิต ใช้ปัจจัยลงแทนศัพท์แล้วสำเร็จรูปเป็นอพยยศัพท์ แจกด้วยวิภัตติไม่ได้ ฯ

ณ ปัจจัย มีใน ๕ ตัทธิต คือ โคตตตัทธิต ๑ รากาหิตัทธิต ๑
สมุหตัทธิต ๑ ตทสฺสตติตัทธิต ๑ ภาวตัทธิต ๑

ณิก ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ โคตตตัทธิต ๑ ตรตยาหิตัทธิต ๑

อिय ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ ซาตาหิตัทธิต ๑ เสฏฺฐจตัทธิต ๑

ตา ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ สมุหตัทธิต ๑ ภาวตัทธิต ๑

อึ ปัจจัย มีใน ๒ ตัทธิต คือ ตทสฺสตติตัทธิต ๑ ปฺรณตัทธิต ๑

๑. กฤษโก-กฤษปโค แปลง ค เป็น ก โดยเอเทศพยัญชนะสนธิ

สหายตา เป็นได้ ๒ ตัทธิข คือ สมุหัตตัทธิข และภาวัตตัทธิข มีวิเคราะห์ ดังนี้ :-

สมุหัตตัทธิข วิ.   สหายานัน สมุโห สหายตา
ภาวัตตัทธิข วิ.   สหายสุส ภาวโ สหายตา ฯ